

- Bratko-Kutyns'kyy, 1996* – Bratko-Kutyns'kyy. O Fenomeni Ukrayiny / O. Bratko-Kutyns'kyy. – K. : Vechirniy Kyiv, 1996. – 304s.
- Vashchenko, 1994* – Vashchenko H. Vykhovnyy ideal. Pidruchnyk dlyapedahohiv, vykhovnykiv, molodi i bat'kiv / H. Vashchenko. – Poltava, 1994. – 190 s.
- Haydegger, 2007* – Haydegger M. Dorohoyudomovy; per. Z. nim. V. Kam'yanets' / M. Haydegger. – L'viv: Litopys, 2007. – 232s.
- Honcharenko, 1997* – Honcharenko. S. Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk / S. Honcharenko. – K. : Lybid', 1997. – 376 s.
- Hrinchenko, 1994* – Hrinchenko B. Nabezprosvitniy puti. Proukrayins'kushkolu / B. Hrinchenko // Dyvoslovo, 1994, № 1. – S. 35-39.
- Humbol't, 2000* – Humbol't V. fon. Yzbrannye trudy pyroyazykoznanyu / V. fon Humbol't. – M. : Prohress, 2000. – 400 s.
- Kocherhan, 2010* – Kocherhan M.P. Zahal'ne movoznavstvo: Piruchnyk / M. Kocherhan. – K., 2010. – 464 s.
- Rusova, 1996* – Rusova S. Vybranipedahohichnitvory / S. Rusova. – K. : Osvita, 1996. – 304 s.
- Shevel'ov, 1987* – Shevel'ov Yu. Ukrayins'kamova v pershiy polovnyidvadtsyatohostolitya (1900–1941). Stan i status / Yu. Shevel'ov. // Suchasnist'. – 1987. – № 1. – S. 6-91.
- Shpet, 1989* – Shpet H. Estetycheskye frahmenty // Sochynenyua / H. Shpet. – M., 1989, s. 380.

УДК 372.08

Галина Жирська

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано, що дослідницька компетентність є важливою умовою для саморозвитку особистості. Вона виявляється в осмисленій готовності і здатності самостійно оволодівати та отримувати системи нових знань в результаті переносу змістового контексту діяльності від функціонального характеру до перетворювального. Представлено результати дослідження готовності педагогів до формування дослідницьких умінь та навичок учнів у процесі біологічної освіти. Зокрема, з'ясовано ступінь обізнаності педагогів щодо доцільності та способів формування умінь та навичок дослідницької діяльності.

Розглядаються шляхи формування дослідницької компетентності учнів у процесі вивчення біології. Розкриваються особливості організації спеціального вивчення методів наукового пізнання живої природи, формування дослідницьких умінь під час виконання різноманітних завдань. Продемонстровано, що до дослідництва можуть залучатися учні під час роботи з підручником, якщо його структура дозволяє здійснити перехід від передачі готових знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду. Розкрито значення проектної діяльності для формування дослідницької компетентності старшокласників.

Ключові слова: компетентнісний підхід в освіті, дослідницька компетентність, дослідницьке завдання, дослідницькі уміння (аналітико-синтетичні, інформаційні, креативні), методи наукового пізнання, пошукова діяльність, проектна діяльність.

В статье обосновано, что исследовательская компетентность является важным условием для саморазвития личности. Она проявляется в осмысленной готовности и способности самостоятельно осваивать и получать новые знания в результате переноса содержательного контекста деятельности с функционального характера на преобразовательный. Представлены результаты исследования готовности педагогов к формированию исследовательских умений и навыков учащихся в процессе биологического образования. В частности, выяснена степень осведомленности педагогов относительно целесообразности и способов формирования умений и навыков исследовательской деятельности.

Рассматриваются пути формирования исследовательской компетентности учащихся в процессе изучения биологии. Раскрываются особенности организации специального изучения методов научного познания живой природы, формирования исследовательских умений во время выполнения разнообразных задач. Продемонстрировано, что к исследовательской деятельности ученики могут привлекаться во время работы с учебником, если его структура позволяет осуществить переход от передачи готовых знаний к созданию условий для их активного усвоения и получения практического опыта. Раскрыто значение проектной деятельности для формирования исследовательской компетентности старшеклассников.

Ключевые слова: компетентностный подход к образованию, исследовательская компетентность, исследовательская задача, исследовательские умения (аналитико-синтетические, информационные, креативные), методы научного познания, поисковая деятельность, проектная деятельность.

The article grounds, that the research competence is an essential condition for self-identity in the modern world. It is expressed in willingness and ability to learn independently and receive new knowledge as a result of the transfer of the semantic context, from the functional to converting. The background is a need to implemental competence approach in education which is related to the provision of educational process the nature of activity and involves the preparation of future secondary school graduated pupils as an active researchers. Under these conditions, the educational process is directed to the creative development of the student's individualism, satisfy their interests and educational needs.

The results of research of readiness of teachers to the formation of research skills of students in the process of biological education are listed. In particular, it was found that the degree of awareness of teachers about the feasibility and methods of forming research skills is rather low. Only about half of the surveyed biology teachers put the specific purpose of formation of students' skills using the methods of scientific knowledge in the classroom, and only a quarter of them do it systematically. The main reason for the unsatisfactory level of formation of research skills of students is lack of educational and financial support for the organization of research in their school.

The special study methods of formation of scientific knowledge on the biology classes are revealed. The features of organization of special studying methods of nature, formation of research skills during the implementation of tasks on the biology lessons are revealed. It was demonstrated that all pupils can be involved to research during the work with a book, if its structure allows transferring information from theoretical to practical tasks.

Key words: competence approach, research competence, research tasks, research skills (analytical and synthetic, informational, creative) methods of scientific knowledge, search activities, the project activity.

Постановка проблеми. Зростання значення компетентності у процесі підготовки гармонійно розвиненої особистості є однією з найважливіших особливостей сучасної освіти. Адже компетентний учень не лише володіє певними предметними знаннями, уміннями та навичками, а й може реалізувати їх у своїй різноманітній діяльності; завжди готовий саморозвиватися та виходити за межі програми в оволодінні загальнонавчальними і спеціальними уміннями і навичками. Набута у процесі навчання компетентність допомагає людині ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються її професійної діяльності, а також успішно вирішувати повсякденні питання. Вона сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, здатного адаптуватися до змін, вільно володіти професією та орієнтуватися в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності [Лебеденко, 2006: с. 94].

У багатьох державних документах про освіту зазначається, що реалізація компетентнісного підходу пов'язана з усвідомленням необхідності надання процесу навчання діяльнісного характеру і передбачає підготовку майбутнього випускника загальноосвітньої школи як активного дослідника. Саме це забезпечить спрямованість навчально-виховного процесу на творчий розвиток особистості школяра, задоволення його інтересів та освітніх потреб. Так, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти зорієнтований на компетентнісний підхід і визначає його як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності. Компетентність розглядається як набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, а компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини [Державний стандарт..., 2011: с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останній час істотно зріс інтерес науковців до сутності дослідницької діяльності, оскільки змінилися суспільні потреби, зріс попит на її «продукцію». Проблема дослідницької діяльності учнів відображена у працях С. Балашової, С. Бондар, С. Гончаренка, О. Заболотного, А. Клименюка, В. Паламарчук, Л. Романишиної, О. Савченко, А. Степанюк та інших українських педагогів. Формуванню навчально-дослідницьких умінь учнів з біології присвячені роботи В. Грубінка, Н. Москалюк, Н. Недодатко, С. Трубачової, Г. Ягенської та інших.

Більшість педагогів визначають сукупність компетентностей, якими повинен оволодіти випускник певного навчального закладу, виходячи з вимог до його теоретичної і практичної підготовки. О. Овчарук вважає, що перелік компетентностей відтворює перелік діяльностей. Він виділяє, крім ключових освітніх компетентностей, до яких належать соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, творчої діяльності, ще й пошуково-дослідницьку компетентність. Її розглядає як здатність конструювання своїх і залучення зовнішніх ресурсів для мінімального оволодіння основами науково-дослідницької діяльності [Овчарук, 2003: с. 87].

Незважаючи на активний інтерес вчених до проблем становлення дослідницької компетентності, в теорії та практиці навчання це питання залишається недостатньо вивченим. На даний час при різноманітності підходів відсутнє єдине розуміння сутності дослідницької компетентності і процесу її становлення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів формування дослідницької компетентності учнів у процесі вивчення біології та розкритті особливостей організації дослідницької діяльності старшокласників.

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного аналізу проблеми вважаємо, що найбільш прийнятним є визначення дослідницької компетентності як інтегральної якості особистості, яка виявляється в осмисленій готовності і здатності самостійно освоювати та отримувати нові знання в результаті переносу змістового контексту діяльності від функціонального до перетворювального. Основними елементами дослідницької компетентності учня є здатності здійснювати цілепокладання (виділення мети діяльності), цілевиконання (визначення предмета, засобів діяльності, реалізацію намічених дій) та рефлексію (аналіз співвідношення результатів діяльності з поставленою метою) [Покась, 2012: с. 4]. Тому становлення дослідницької компетентності – це процес добровільного переходу учня в позицію дослідника, що здійснюється через внутрішнє джерело особистісного розвитку, в рамках якого забезпечується свобода вибору мети, способів та засобів її реалізації, орієнтація на пошукову діяльність, що включає процес рефлексії.

Відомі педагоги розглядають дослідницьку діяльність як діяльність, що пов'язана з пошуком відповіді на творче, дослідницьке завдання, що не має наперед відомого результату та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження: постановку проблеми; вивчення теорії з даної проблематики; підбір методик дослідження і оволодіння ними; збір матеріалів, їх аналіз і узагальнення, власні висновки. Аналіз літературних джерел засвідчив, що більшість педагогів вважають доцільним залучення учнів до дослідницької діяльності шляхом розв'язання різних типів завдань, ефективність якого залежить від рівня сформованості дослідницької компетентності. Найбільш вагомими шляхами формування дослідницької компетентності у школярів є формування умінь застосування методів наукового пізнання та створення освітнього середовища, яке реалізує принцип «навчання через дослідництво» [Степанюк, 2010: с. 35].

Проблема методів наукового пізнання набуває все більшої актуальності в сучасній педагогіці у зв'язку з необхідністю створення найбільш сприятливих умов для оволодіння школярами глибокими та міцними знаннями, для розвитку їх мислення, формування умінь самостійно здобувати знання. Тому в Державному стандарті базової біологічної освіти методи наукового пізнання виділені в окрему змістовну лінію.

Для успішної організації дослідницької діяльності необхідні дослідницькі уміння: вміння бачити протиріччя, формулювати проблему ставити мету й завдання дослідження, збирати й аналізувати інформацію, самостійно планувати діяльність за етапами, апробувати гіпотезу, обґрунтовувати власну точку зору, оцінювати власну діяльність. Дослідницькі уміння визначають функціональну готовність учня до творчого пошукового вирішення пізнавальних завдань. На думку Г. Ягенської, уміння – освоєна людиною здатність виконання дій, що

Pedagogy

забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. Це складні структурні утворення особистості, що охоплюють чуттєві, інтелектуальні, волевільні, творчі, емоційні якості, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності [Ягенська, 2012: с. 8].

Великі потенційні можливості і перспективи організації навчально-виховного процесу на засадах пошуково-дослідницької діяльності має біологічна освіта. Але, незважаючи на досягнення в галузі біологічної освіти, зміни її цілей і змісту, дослідницьку технологію навчання застосовує незначна частина учителів. У загальноосвітніх школах спостерігається пасивність учнів під час засвоєння навчального матеріалу, зниження їх пізнавальної активності та самостійності. Наявна система шкільної освіти недостатньо сприяє реалізації творчого потенціалу старшокласників. Тому необхідним є пошук умов, які забезпечують вирішення проблеми підготовки школярів, особливо старшокласників, до дослідницької діяльності, виведення її на рівень предметної компетентності, що забезпечило б належний рівень навчальних досягнень учнів з біології та їх зацікавленість у продовженні вивчення живої природи у вищій школі.

Для дослідження стану та визначення шляхів підвищення ефективності формування у школярів дослідницької компетентності нами проводилось вивчення думки вчителів щодо доцільності та можливості формування дослідницьких умінь в учнів старшої школи в процесі вивчення біології. Лише близько половини (45%) з опитаних нами вчителів відмітили, що ставлять за конкретну мету формування в учнів умінь використання методів наукового пізнання на уроках, проте лише половина з них робить це систематично (22%). Вчителями найчастіше використовуються методи емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, порівняння) – 50%; методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, історичний та логічний методи) – 35%; методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод) – 15%.

Переважає більшість учителів (89%) вважають, що найважливішими для вивчення біології є вміння працювати з підручником та додатковими джерелами, проводити спостереження (63%), узагальнювати і систематизувати знання (42%). 100% педагогів не задоволені рівнем сформованості дослідницьких умінь учнів, однак вважають, що для організації дослідницької діяльності у їхній школі недостатньо навчально-матеріального забезпечення. Серед форм дослідницької роботи з біології, що застосовуються у шкільній практиці, 75% педагогів виділили підготовку та участь в учнівських біологічних олімпіадах, 62,5% учителів – підготовку презентацій додаткової інформації до вивчення певної теми, 56% вчителів назвали гурток, 31,3% наставників

запропонували учням звернутись у обласне відділення МАН, лише 12,2% педагогів – виконання учнівських проєктів. Ми вважаємо, що цього не достатньо для формування дослідницької компетентності, оскільки цей процес потребує систематичної роботи.

На нашу думку, для підвищення ефективності формування дослідницької компетентності школярів доцільно здійснювати спеціальне навчання школярів умінь застосування методів наукового пізнання. Ми вважаємо, що цей шлях доцільний для використання саме у старшій школі, оскільки він опирається на набуті учнями уміння і навички дослідницької діяльності і доводить їх до системного рівня володіння науковими методами пізнання. Необхідне включення інформації про методи наукового пізнання до змісту освіти, яке неможливе без визначення спеціальної системи дидактичних засобів, до яких належать: відбір і розподіл у змісті шкільного курсу біології необхідної і доступної інформації про методи наукового пізнання; формування умінь застосування певного методу в процесі теоретичної і практичної пізнавальної діяльності учнів; комплекс спеціальних тренувальних завдань.

Важливою умовою розвитку дослідницької компетентності є використання у процесі навчання біології завдань для формування дослідницьких умінь. Вважаємо доцільною систему роботи, що охоплює оволодіння учнями аналітико-синтетичними, інформаційними, креативними і прогностичними вміннями. Аналітико-синтетичні уміння – це вміння аналізувати, виділяти головне, описувати явища (процеси), синтезувати і класифікувати наукову інформацію. Інформаційні – вміння здійснювати бібліографічний пошук, працювати з книгою, довідниками та з іншими першоджерелами. Креативні уміння – здатність генерувати ідеї, висувати гіпотезу дослідження, виявляти фантазію, уяву, переносити знання і вміння у нові проблемні ситуації, виявляти протиріччя; прогностичні – вміння передбачати розвиток об'єкта дослідження, здійснювати ретроспективний аналіз, виявляти здатність до екстраполяції.

Особливим засобом формування дослідницької компетентності є підручник, оскільки він не лише містить основний зміст навчального матеріалу, але й служить для формування особистості школяра завдяки інструментам, які сприяють осмисленню, аналізу та емоційній оцінці поданої інформації. Це можливе, якщо структура підручника дозволяє учителям здійснити перехід від передачі готових знань школярам до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду, а для учнів – перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення. Для цього в основу конструювання підручника з біології для учнів 9 класу, що переміг у конкурсі підручників для загальноосвітньої школи (МОН України) у 2009 році, авторським колективом покладено, окрім системно-структурного та функціонального, діяльнісний і ціннісний підходи.

Один із шляхів реалізації діяльнісного підходу здійснюється через включення додаткової пізнавальної інформації в рубриках «На вістрі науки» та «On line», яка не лише розвиває пізнавальний інтерес, а й потребує аналізу й критичного осмислення її. Наприклад, «Донедавна вважали, що нервові клітини не відновлюються. На початку ХХІ ст. американські нейробіологи встановили, що на дні порожнини проміжного мозку є стовбурові нейрони — джерело утворення інших клітин нервової системи, проте вони неактивні. Дослідники виявили речовини, які здатні активізувати стовбурові клітини мозку і сприяти їх перетворенню в нейрони. Поміркуйте, яке значення може мати це відкриття для медицини» [Біологія: підручник..., 2009: с. 187].

Інший шлях реалізації діяльнісного підходу забезпечується включенням завдань різного рівня складності та характеру діяльності, що передбачають врахування пізнавальних інтересів та навчальних можливостей учнів. Продемонструємо це на прикладі теми «Нервова регуляція функцій організму людини». Так, завдання на застосування прийомів активної розумової діяльності передбачають необхідність з'ясування зв'язку між суто біологічним і соціальним у поведінці людини: «1. Як ви розумієте пораду Рене Декарта: «Піклуйтеся про своє тіло, якщо бажаєте, щоб ваш розум працював правильно»? Чи підтримуєте її? 2. Розтлумачте вислів Мішеля де Монтеня: «Мозок, що добре влаштований, вартий більшого, ніж мозок, який добре наповнений»? Багато завдань пов'язані з дослідженнями, що передбачають як самостереження, так і роботу в групах, переважно гетерогенних за різними ознаками. «Дослідженнями вчених встановлено, що фізичні навантаження позитивно впливають на розумову діяльність. Це пояснюється тим, що в цей час покращується кровопостачання тканин та органів, у тому числі мозку. До речі, французький дослідник Зігфрід Лорль висловив припущення, що навіть жувальна гумка має аналогічну дію. Яка ваша думка із цього приводу?» [Біологія: підручник..., 2009: с. 191].

Формуванню дослідницької компетентності сприятиме, на нашу думку, використання завдань дискусійного та оцінного характеру, які спонукають висловлювати та відстоювати власну точку зору щодо сучасних проблем; мислити критично; робити свідомий вибір між альтернативами; відповідати за свій вибір та прогнозувати його наслідки. Так додатковий текст до теми «Будова і функції шкіри» може містити не лише цікаву інформацію, а й спонукання школяра до вибору виваженого рішення у проблемній ситуації. Наприклад: «Щоб вирізнитись, деякі люди роблять татування. Це болюча і ризикована процедура. Татування бере витоки у наших далеких предків, коли вони намагались забезпечити собі такі ознаки, які не змивалися би і не стиралися би. За татуванням можна було дізнатися, до якого племені належить людина, який у неї статус. Чи допомагає татування самостверджуватися сучасній людині?» [Біологія: підручник..., 2009: с. 128].

В останні десятиріччя зросла популярність інноваційних технологій, зокрема проектної. Проектна діяльність спрямована на вироблення дослідницьких умінь і сприяє розвитку творчих здібностей і логічного мислення, об'єднує знання, отримані в ході навчального процесу, залучає школярів до необхідності вирішення життєво важливих проблем. Науковцями запропоновано обов'язкові критерії до її сучасного тлумачення: наявність освітньої проблеми, складність і актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам учнів; дослідницький характер пошуку шляхів розв'язання проблеми; структурування діяльності відповідно до класичних етапів проектування; моделювання умов для виявлення учнями навчальної проблеми; постановка проблеми, дослідження; пошук шляхів розв'язання, експертиза й апробація версій, конструювання підсумкового проекту, захист, коригування і впровадження його; самодіяльний характер творчої активності учнів; практичне або теоретичне значення результату діяльності і готовність до застосування (впровадження); педагогічна цінність діяльності (учні здобувають знання, розвивають особистісні якості, опановують необхідні способи мислення і дії).

Метод проектів зорієнтований на самостійну діяльність учнів, яка реалізується як в індивідуальній, так і в груповій діяльності. Він передбачає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих по своїй суті. Результати проектів повинні бути відповідно оформленими — модель, презентація, відеофільм, альбом, колаж, газета, альманах тощо. У педагогічній практиці використовуємо різноманітні за метою і характером діяльності проекти: інформаційні, ознайомлювальні, ігрові, науково-пошукові (дослідницькі), практично орієнтовані (конструкційні), творчі (пригодницькі, мистецькі) тощо. Дослідницькі проекти вимагають найбільше умінь і навичок самостійного навчання, оскільки спрямовані як на опрацювання теоретичного матеріалу на основі огляду літератури з певної проблеми, так і на безпосереднє виконання власних спостережень, експериментів, моделювань тощо та їх аналізу. Такі проекти доцільно виконувати у системі форм позакласної роботи, під час екскурсій в природу, екологічних польових практикумів, організації екологічних стежок, дослідницької роботи на заповідних територіях тощо.

Порівняння результатів самооцінки ступеня розвитку дослідницької компетентності в учнів 10-х класів на початку і після проведеної роботи показало, що школярі відмічають у себе краще розуміння суті біологічних явищ та причинно-наслідкових і взаємних зв'язків у живій природі. Особливо зросла кількість учнів, які можуть вибрати оптимальний метод дослідження проблеми, скласти план досліджень та реалізувати його. Особливо важливим є зростання кількості учнів, які готові приймати власні рішення для підвищення ефективності біологічних систем і процесів.

Висновки. Отже, проблема формування дослідницької компетентності та дослідницьких умінь отримала належне опрацювання на

Pedagogy

рівні загальнотеоретичного уявлення про зміст освіти та на рівні навчального предмета біології. Методика навчання біології забезпечує розробку відповідних технологій навчання. Однак для успішної реалізації зазначена проблема повинна бути реалізованою також на рівнях навчального матеріалу, процесу навчання, його методичного забезпечення та особистісного надбання школяра. Це може бути об'єктом подальших наукових пошуків щодо проблеми формування дослідницької компетентності учнів загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

- Лебеденко, 2006* – Лебеденко Ю. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти [Електронний ресурс] / Ю. Лебеденко // Гуманізм та освіта : збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19–21 вересня 2006 р. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – С. 93–95. – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.pdf>.
- Державний стандарт..., 2011* – Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – 2011. – 139 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/Osvita/post-derzh-stan.pdf>
- Овчарук, 2003* – Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук / Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
- Покась, 2012* – Покась Л. А. Формування дослідницької компетентності в учнів на уроках географії / Л. А. Покась // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 11-12. – С. 4-7.
- Степанюк, 2010* – Степанюк А. В. Розвиток дослідницьких умінь студентів як складова професійної підготовки майбутніх учителів природничого профілю / А. В. Степанюк, Н. В. Москалюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія: Педагогіка / голов. ред. Г. В. Терещук. – 2010. – № 2. – С. 33-38.
- Ягеська, 2012* – Ягеська Г. Формування дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення біології в основній школі : автореферат дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02. – К., 2012. – 20 с.
- Біологія: підручник..., 2009* – Біологія: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Степанюк А. В., Міщук Н. Й., Гладюк Т. В., Жирська Г. Я., Барна Л. С. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 288 с.

REFERENCES

- Lebedenko, 2006* – Lebedenko Iu. Kompetentnisnyi pidkhid v systemi vyshchoi osvity [Elektronnyi resurs] / Iu. Lebedenko // Humanizm ta osvita : zbirnyk materialiv VIII mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Vinnytsia, 19–21 veresnia 2006 r. – Vinnytsia : UNIVERSUM-Vinnytsia, 2006. – S. 93-95. – Rezhym dostupu : <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.pdf>
- Derzhavnyi standart..., 2011* – Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [Elektronnyi resurs]. – 2011. – 139 s. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/content/Osvita/post-derzh-stan.pdf>
- Ovcharuk, 2003* – Ovcharuk O. Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity / O. Ovcharuk / Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvitnoi polityky. – K. : K.I.S., 2003. – 296 s.
- Pokas, 2012* – Pokas L. A. Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti v uchniv na urokakh heohrafii / L. A. Pokas // Heohrafiia ta ekonomika v suchasni shkoli. – 2012. – № 11-12. – S. 4-7.
- Stepaniuk, 2010* – Stepaniuk A. V. Rozvytok doslidnytskykh umin studentiv yak skladova profesiinoi pidgotovky maibutnih uchyteliv pryrodnychoho profilu / A. V. Stepaniuk, N. V. Moskaliuk // Naukovi zapysky TNPU imeni Volodymyra Hnatiuka. – Seria : Pedahohika / holov. red. H. V. Tereshchuk. – 2010. – № 2. – S. 33-38.

- Yahenska, 2012* – Yahenska H. Formuvannia doslidnytskykh umin uchniv u protsesi vyvchennia biolohii v osnovnii shkoli : avtoreferat dys. na zdobuttia nauk. stupeniz kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 / H. Yahenska. – K., 2012. – 20 s.
- Biolohiia : pidruchnyk...*, 2009 – Biolohiia : pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / Stepaniuk A. V., Mishchuk N. I., Hladiuk T. V., Zhyrka H. Ia., Barna L. S. – Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2009. – 288 s.

УДК 37:305(477)

Володимир Кравець

ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ХХ СТОЛІТТЯ (20-30-ті роки)

Питання сексуальної соціалізації дітей, сексуальної освіти та виховання, статевого питання розглянуто у історико-педагогічному ракурсі. Висвітлюються основні шляхи вирішення проблеми сексуального виховання у теоретичних працях та практичній діяльності педологів у 20-30-х роках ХХ століття.

Аналізуються різні напрямки в розробці проблеми сексуальної соціалізації (соціально-педагогічний, психоаналітичний, медико-гігієнічний, антропологічний, християнсько-православний). Обґрунтовано періоди становлення сексуальної педагогіки, визначено провідні тенденції кожного з них та вплив радянського тоталітаризму. Аналізується розробка проблем статевого розвитку і сексуального виховання дітей і підлітків у праці П. Блонського «Нариси дитячої сексуальності». Представлені погляди на проблему статевої соціалізації російських (А. Залкінд, А. Єфімов) та українських (Г. Ващенко) педагогів. Підкреслюється ігнорування школою проблеми статевого виховання учнів та лицемірність радянського дискурсу про сексуальність. Зроблено висновок, що викликом часу є розвиток сексуальної педагогіки як соціально-педагогічної проблеми.

Ключові слова: сексуальна педагогіка, сексуальна соціалізація, статево питання, сексуальна освіта виховання дітей, педагогічна наука.

Вопросы сексуальной социализации детей, сексуального просвещения и воспитания, полового вопроса рассмотрено в историко-педагогическом ракурсе. Освещены основные пути решения проблемы сексуального воспитания в теоретических работах и практической деятельности педологов в 20-30-х годах ХХ века. Анализируются разные направления в разработке проблемы сексуальной социализации (социально-педагогическое, психоаналитическое, медико-гигиеническое, антропологическое, христианско-православное). Обоснованы периоды становления сексуальной педагогике, определены ведущие тенденции каждого из них и влияние советского тоталитаризма.

Аналізується розробка проблем статевого розвитку і сексуального виховання дітей і підлітків у працях П. Блонського «Очерки детской сексуальности». Представлены взгляды на проблему половой социализации русских (А. Залкин, А. Ефимов) и украинских (Г. Ващенко) педагогов. Подчеркивается игнорирование школой проблемы полового воспитания учащихся и лицемерие советского дискурса о сексуальности. Сделано вывод о том, что требованием времени является развитие сексуальной педагогике как социально-педагогической проблемы.

Ключевые слова: сексуальная педагогика, сексуальная социализация, половой вопрос, сексуальное просвещение и воспитание детей, педагогическая наука.

The issue of sexual socialization of children, sex education and breeding, sexual question are examined in the historical and pedagogical perspective. The key ways of solving the problem of sex education in theoretical works and practical activities of pedologists during last 20ies-30ies of the XX century are highlighted.